

12. Ruble L. Sexual Behaviours in Autism: Problems of Definition and Management / L.Ruble, G.Realmuto // Journal of Autism and Developmental Disorders. – 1999. – Volume 29, Issue 2. – pp. 121–127.
13. Stokes M. High-functioning autism and Sexuality / M.Stokes, A.Kaur // SAGE Publications and The National Autistic Society. – 2005. – Vol 9(3). – pp. 266–289.

Дубовик М.А.

Родительские стили воспитания и сексуальное поведение лиц с расстройствами аутистического спектра

Статья посвящена особенностям функционирования сексуальной сферы лиц с расстройствами аутистического спектра. Фокус внимания сосредоточено на взаимосвязи родительских стилей воспитания с поведенческими проявлениями сексуальности лиц с РАС. Исследованы основные типы взаимоотношений, встречающихся в семьях с детьми с аутизмом. Установлено, что динамику поведенческих проявлений сексуальности лиц с РАС в значительной степени обуславливает совокупность таких переменных: уровень выраженности основных симптомов аутизма, социальное функционирование, знания и представления в сфере сексуальности, а также факторы семейных взаимоотношений.

Ключевые слова: расстройства аутистического спектра, сексуальное поведение, социальное функционирование, родительские стили воспитания, основные симптомы аутизма.

Dubovyk M.O.

Parenting styles and sexual behavior of individuals with autism spectrum disorders

The article is devoted to the problem of sexuality of individuals with autism spectrum disorders. Special attention is given to the relations between parenting styles and sexual behavior of individuals with ASD. The basic types of relationships that occur in families with autistic children were defined. Behavioral displays of sexuality of individuals with ASD were found to be significantly determined by the set of variables: severity of the core symptoms of autism, social functioning, knowledge and understanding in sexual sphere, as well as factors of parenting styles and family relationships.

Key words: autism spectrum disorders, sexual behavior, social functioning, parenting styles, the core symptoms of autism.

Дубовик Марія Олександрівна – аспірант кафедри психодіагностики та клінічної психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, м. Київ.

УДК 159.942.5:331.108.644.7

Завацька Н.Є., Донець О. І., Журба А.М.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ДЕСТРУКТИВНИХ ОСОБИСТІСНИХ ПРОЯВІВ В СИСТЕМІ ПОЛІТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

В статті показано, що під особистісними деструкціями розуміють патологічний процес руйнування структури особистості або окремих її елементів. Визначено, що до

особистісних деструкцій відносять такі утворення психіки людини, які породжують бар'єри в її контактах із оточуючими та ускладнюють тим самим реалізацію власних цілей. Констатовано, що до основних видів деструктивних змін особистості належать патологічна деформація особистісних потреб і мотивів, деструктивні зміни характеру й темпераменту, порушення вольової регуляції поведінки, системи міжособистісних відносин, формування неадекватної самооцінки. Встановлено, що особистісні деструкції можуть бути як результатом аутодеструктивної діяльності людини, так й цілеспрямованого зовнішнього впливу, бути наслідком наслідком психотравмуючих і кризових ситуацій та проявлятися в особливостях політичного мислення.

Ключові слова: *особистість, криза, особистісні деструкції, політичне мислення.*

Постановка проблеми. Процес суспільного розвитку, економічних і політичних перетворень пов'язаний з кризою багатьох сфер життєдіяльності, що позначаються на особистості. Руйнівні соціально-психологічні наслідки таких змін ускладнюють процес адаптації особистості, її соціальну й професійну мобільність, знаходячи свої прояви в системі політичного мислення. Крім того, внаслідок можливості виникнення особистісних деструкцій, а також з метою підвищення ефективності включення людини в активне соціальне життя, актуальним є вивчення означеної проблеми у осіб молодого та зрілого віку, які є достатньо активним у сфері соціальних контактів, кар'єрного, професійного зростання, політичної діяльності.

Проблема деструктивних змін особистості є однією з найбільш складних проблем не тільки соціальної, політичної психології, а й філософської антропології, політології. Приступаючи до аналізу соціально-психологічних чинників деструктивних особистісних проявів слід, насамперед, визначити вплив аутодеструктивної діяльності особистості на її деструктивні зміни та проаналізувати особливості феномену «особистість».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. При всьому різноманітті визначень поняття «особистість» більшість дослідників сходяться на тому, що це соціальна якість індивіда, зміст якого має здатність переходити в індивідуальне буття, обумовлюючи тим самим культурно-історичний рівень самовияву людини.

Дослідження в галузі філософії та психології переконливо показують «багатовимірний і багаторівневий» характер особистості, індивідуально-неповторного світу «Я» людини. «Що таке «Я» особистості – це визначається не тільки тим, чим вона хоче і прагне бути, чим вона робить себе».

Як писав В. Соловйов, «людська особистість це можливість для здійснення необмеженої дійсності» [9, с. 345]. Процес розвитку особистості є процес її взаємин з навколишнім світом, в якому важливе місце належить здатності до самопізнання, що надає людині можливість самостійного когнітивного пошуку сутності явищ зовнішнього середовища та інтимних за змістом явищ свого «Я». Відомо, що реальність формування внутрішнього світу «Я» – результат «творчої самодіяльності» людини в реалізації ставлення до світу: світу речей, світу інших людей, світу свого «Я» [8]. Коли особистість опановує всією системою відносин, вона переходить на новий рівень самовияву і набуває здатності самостійно організувати своє буття, насичувати його певним ціннісним змістом, спрямовувати до певних життєвих цілей, обирати індивідуально неповторні стилі та способи дії. Вершина процесу суб'єктивування

особистості – це завершений, цілісний світ «Я» особистості, що насичує самовияв людини смислами культурно-історичного змісту.

У своєму дослідженні І. Лисак виходить з розуміння особистості як потенційної властивості людини. «Розгортання сутності буття людини як особистості може відбуватися в тій чи іншій змістовній послідовності, в тому чи іншому змістовному просторі, в тому чи іншому індивідуальному психологічному часі (своєрідному проникненні явищ минулого, теперішнього та майбутнього життя людини), більш-менш «швидко», з тією чи іншою успішністю і т.д. Все розмаїття (або одноманітність) варіантів, способів, засобів здійснення людиною цього процесу залежить від її внутрішньої можливості та здібності «бути особистістю». Таким чином, особистість є своєрідною сутнісною можливістю буття індивіда; конкретне індивідуальне буття може в тій чи іншій мірі відповідати цій позитивній сутності. Загалом же, перед «Я» людини розгортаються безмежні перспективи, що включають в себе не тільки позитивні, але і негативні можливості, аж до знищення себе. Можна стверджувати, що потенційність – онтологічна властивість буття особистості, одна з істотних сторін людської природи. Останнє обумовлено остільки, оскільки особистісне буття виступає як позитивна перспектива життя людини. Прояв даної характеристики полягає не тільки в завершеності відносин конкретної особистості до навколишнього світу, але в якісній перспективі розвитку даних відносин засобами індивідуального «Я» [4].

Однак потенційність людської природи має тенденцію до здійснення, до перетворення в щось актуальне. Дійсно, сутнісне як існуюче у взаємодії, взаємній причинності, зміні та становленні володіє інтенцією буття. У філософській думці, як відомо, ця інтенція сутнісного охоплена в проблемі співвідношення дійсного і можливого, актуального й потенційного. Кожному одиничного людському буттю притаманна інтенція пізнання та перетворення сутнісного, проте в особистому житті кожна людина здійснює ці інтенції в тій чи іншій мірі, на тому чи іншому рівні, з тим або іншим ступенем продуктивності, причому перетворення може мати як творчу, так й руйнівну спрямованість. Не кожна людина здатна реалізувати інтенцію свого буття та опанувати пізнанням як засобом розвитку свого самобуття, і вже зовсім небагато реалізують в житті можливість перетворення сутнісного як природи, як буття, як світу. «Індивідуальне одиничне людське буття крім властивої йому інтенції способу існування, володіє потенцією здійснення індивідуальної сутності» [4, с. 12].

З погляду С. Франка, потенційність у своєму сутнісному визначенні збігається зі свободою. Адже в найзагальнішому сенсі свобода (як і потенційність) «є ознака всього конкретно-реального, оскільки вона містить в собі момент динамічності. Динамізм – момент «діяння», «здійснення» або «становлення», який полягає в тому, що все виникле не може розглядатися як просте продовження вже існуючого, тобто виникає не з певної підстави, а з сутнісної невизначеності в собі» [11, с. 54]. Потенційність як момент пасивного існування можна вважати можливістю «в пасивному розумінні – гнучкістю, піддатливістю, формованістю «сирого матеріалу», який сам по собі не «нерухома маса, а скоріше динамічна сила невизначеності й безформності», яка прагне до визначення. Існує, таким чином, момент динамізму самої невизначеності, і поряд із ним динамізм визначення, упорядкування»; в цій єдності істота потенційності як первинної свободи. Буття людини як конкретне сутнісне динамічно активне.

Мета статті – розкрити соціально-психологічні чинники деструктивних особистісних проявів, зокрема в системі політичного мислення.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. Із здатності онтологічної якості індивідуального людського буття розгортати у своєму становленні, розвитку неповторну, конкретно-історичну сутність слідує існування потенціалу людини. «Одиничне людське буття, здійснюючи себе як самостійне, цілісне, завершене сутнісне, реалізує свій інтенціональний і власне потенційний зміст. Іntenціональність індивідуального буття полягає в розгортанні сутнісних характеристик людського способу існування як такого в реальному особистому житті людини. Потенційність індивідуального буття визначається його неповторною, індивідуальною сутністю самостійного сутнісного. Можна сказати, що потенціал людської індивідуальності являє собою єдність потенцій і інтенцій її буття» [4, с. 16].

Потенційні характеристики буття людини виявляються в тому, як вона реалізує інтенції свого способу існування: чи здійснює їх повною мірою; примножує, чи в самостійному пошуку наявні індивідуальні засоби здійснення цих інтенцій; чи забезпечує взаємопроникнення інтенціональних особливостей різного рівня у своєму повсякденному житті тощо.

Отже, особистість представляє потенційну властивість людини, є своєрідною сутнісною можливістю буття індивіда, причому перед людиною розкриваються безмежні перспективи, що включають не тільки позитивні, але й негативні можливості, аж до знищення себе. Аутодеструкція різнопланова, вона включає не тільки суїцид – тотальну форму аутодеструктивної діяльності людини, але й різні форми деструктивних змін особистості. Щоб виділити їх, звернемося до моделі особистості, запропонованої американськими психологами Дж. Ройсом і А. Пауеллом, які вважають, що «людська особистість є сукупністю систем» [7, с. 26].

Теоретичні дослідження індивідуальних відмінностей у функціонуванні психіки показали, що особистість людини є комплекс шести складних систем обробки інформації: 1) сенсорної; 2) моторної (рухової); 3) когнітивної (пізнавальної); 4) афективної (емоційної); 5) стильової; 6) ціннісної. Сенсорна і моторна системи зайняті в основному прийомом, кодуванням і декодуванням інформації. Когнітивна та афективна системи відіграють вирішальну роль у процесі навчання та адаптації. Стиль і цінності є центральними вузлами, які визначають спрямованість функціонування інших систем. Кожна з систем є багаторівневою, ієрархічною структурою. Сенсомоторний рівень особистості являє собою передавальний прошарк, або прошарк керованих процесів; пізнання і афект утворюють перетворюючий прошарк; стиль і цінність – самоорганізацію та інтеграцію. У результаті взаємодії шести зазначених систем виникають молярні (великі) психологічні утворення. Так, емоції – результат взаємодії, насамперед, пізнання і афекту; пізнання й стиль відіграють головну роль у формуванні світогляду, а афект та цінності у взаємодії породжують стилі життя. Образ свого «Я» (психологічний конструкт) складається зі взаємодії спочатку стилю, і цінностей, а потім когнітивної й афективної систем. Образ свого «Я» відіграє ключову роль у думках та діях індивіда, у відносинах між ним і суспільством [4; 7].

Дж. Ройс і А. Пауелл стверджують, що особистість являє собою цілеспрямовану супрасистему, найважливішою інтегративною метою якої є особистий сенс. «Бути людиною – значить насамперед шукати сенс життя. Пошуку сенсу життя сприяють соціальні умови життєдіяльності людини (образи життя, способи взаємодії між людьми та ін.). Особистий сенс

органічно пов'язаний з такими конструкціями, як світогляд, стиль життя і образ свого «Я» [7, с. 44].

Поняття «особистість» включає в себе і ступінь вольової регуляції поведінки, і використання моральних підстав, світоглядних установок, схильностей та соціальних інтересів при виборі системи вчинків.

К. Платонов розподіляв структуру особистості на чотири підструктури: 1) соціально обумовлені якості особистості (спрямованість, відносини, моральні якості); 2) досвід (знання, навички, вміння, звички); 3) індивідуальні особливості психічних процесів (емоції, відчуття, мислення, сприйняття, почуття, воля, пам'ять); 4) біологічно обумовлена підструктура (темперамент і органічні патологічні особливості) [6].

Особистісна структура, за С. Рубінштейном, включає: 1) спрямованість особистості (установки, інтереси, потреби); 2) здібності; 3) темперамент і характер. Ця концепція найбільш наближена до сучасної класифікації властивостей особистості. Очевидно, що кожен із елементів структури особистості може піддаватися деструктивним змінам [8].

Отже, особистість представляє потенційну властивість людини, сутнісну можливість буття індивіда. Особистість – це неповторне індивідуальне утворення, сформоване в результаті соціальної взаємодії, це супрасистема зі своєю складною, багаторівневою структурою, основою якої є образ свого «Я», а найважливішою метою – пошук сенсу життя. Перед особистістю відкриті безмежні перспективи, нажалі, іноді, аж до аутодеструктивної діяльності.

Пристаючи до аналізу деструктивних змін особистості, слід визначити, який сенс вкладається в поняття цілісної, що не деформованої деструктивними процесами, особистості. Визначено, що цілісна, не деформована деструктивними процесами, особистість володіє такими поведінковими особливостями: адекватність (відповідність) поведінкових реакцій зовнішнім впливам; детермінованість поведінки, її концептуальна впорядкованість відповідно до оптимальної схеми життєдіяльності; узгодженість цілей, мотивів і способів діяльності; відповідність рівня домагань реальним можливостям особистості; оптимальна взаємодія з іншими людьми, здатність до самокорекції поведінки відповідно до соціальних норм (К. Абульханова-Славська, Б. Ананьєв, Г. Балл, М. Боришевський, Л. Виготський, С. Гарькавець, І. Данилюк, М. Журба, Г. Костюк, С. Максименко, А. Петровський, С. Рубінштейн, Т. Траверсе).

Слід зазначити, що проблема деструктивних змін особистості недостатньо досліджена в науці. Серед вчених, які займаються вивченням різних особистісних патологій, немає термінологічного єдності. Починаючи з XIX ст. в науці традиційно використовуються такі терміни, як «деперсоналізація», «дереалізація», «деіндивідуалізація», «дегенерація» особистості. Термін «деперсоналізація» вперше був запропонований Л. Дюгасом в 1889 році [12]. Він розумів під деперсоналізацією «почуття втрати власної особистості». З. Фрейд, зазначав, що самовідчуження веде до невротичної втрати свого власного «Я» – деперсоналізації, або до втрати почуття реальності навколишнього світу – дереалізації. Ч. Кулі пропонував використовувати термін «дегенерація особистості» для опису стану тих людей, характер і поведінка яких перебувають нижче зразка або рівня, що розцінюються здебільшого в якості норми.

В. Столін використовує поняття «деіндивідуалізація» для позначення явища, викликаного нівелюванням відмінних характеристик індивіда, анонімністю і соціальною

безвідповідальністю. В цілому в аналізі деіндивідуалізації намітилися два теоретичних підходи. При одному з них стан деіндивідуалізації розглядається як приємний індивіду, що надає вихід його руйнівним тенденціям. При іншому, навпаки, деіндивідуалізація розглядається як неприємний стан, якого індивід намагається уникнути, а його ненормативна поведінка слугує цій меті – таким способом індивід знову індивідуалізується [10].

Проблема деструктивних змін особистості є досить актуальною і не може бути вирішена без їх класифікації.

Б. Зейгарник справедливо зазначала, що в даний час відсутня усталена класифікація особистісних порушень. Ця проблема залишається актуальною і понині. До основних форм особистісних порушень Б. Зейгарник відносила патологію потреб і мотивів, патологію рис характеру, порушення підконтрольності поведінки [2].

А. Меграбян виділяв дві основні форми патологічної зміни особистості: тимчасові, минулі, з подальшим відновленням, і прогресивні, структурні та незворотні, з подальшим дефектом особистості. Перший тип деградації особистості характеризується переважним зниженням мнестичних та інтелектуальних ресурсів: слабшає фіксація зовнішніх вражень в пам'яті, знижується запас придбаних в минулому знань, прогресивно падає здатність до автоматизації психічних процесів, навичок і вмінь, знижується працездатність, слабшає логіка суджень. Однак поряд із цим зберігаються морально-етичні переконання та інтереси, коректна поведінка. Головна особливість цього типу деградації особистості – невідповідність між відносною збереженістю вищих рівнів прояву особистості і прогресуючим глибоким зниженням інтелектуальних здібностей. Другий тип деградації особистості характерний для масивних органічних уражень мозку. Його особливість полягає в ураженні в першу чергу вищих соціальних, моральних, етичних та інших рівнів особистості, що призводить до її регресії [5].

М. Коркіна, Н. Лакосина і А. Лічко для характеристики особистісних порушень використовують поняття порушення самосвідомості (розуміючи під самосвідомістю вичленення себе з об'єктивного світу, ідентичність, сталість свого «Я») та розлади особистості (психопатії). Основним видом порушення самосвідомості, на їхню думку, є деперсоналізація, що виражається у відчуженні людини від самої себе. Виділяють вітальну деперсоналізацію, при якій у людини зникає саме почуття життя, аутопсихічну – відчуження психічних функцій, свого «Я», і соматопсихічну, що виражається у вигляді почуття чужості власного тіла або окремих його частин [3]. О. Бухановський до основних особистісних патологій відносить деформацію, деструкцію структури особистості, дисгармонію і регрес особистості. Під деформацією розуміється диспропорційне співвідношення структурних елементів, дисгармонія особистості, що виникла в процесі її розвитку. Деструкція – патологічний процес руйнування усталеної до моменту початку хвороби структури особистості в цілому або її компонентів. Дисгармонія особистості характеризується формальним збереженням задатків і здібностей. Однак вони втрачають свою соціальну значимість в силу вираженої диспропорції між окремими компонентами темпераменту, характеру, потреб і мотивів діяльності особистості. Мислення стає афективним. Значно порушується цілісність, сила, стійкість, пластичність властивостей характеру. Знижується рівень і вираженість потреб, спостерігається регрес мотивів діяльності [1].

Потрібно відзначити, що людина протягом свого індивідуального життя піддається змінам як по висхідній, так і по низхідній лінії. У процесі свого формування особистість з

дитинства проходить певні стадії розвитку. У дорослому стані вже сформовані риси характеру особистості здобувають відносну стабільність, сталість. У старості у психофізичному відношенні особистість піддається змінам в низхідному напрямку. Особистість піддається різного роду тимчасовим або стійким патологічним змінам при захворюваннях, зокрема при психічних. Тривалі, інтенсивно виражені афективні переживання можуть надати особистості патологічного розвитку. Неприятливі умови соціалізації індивіда можуть сприяти аутодеструкції особистості [4].

Деструктивні зміни особистості можуть бути як наслідком аутодеструктивної діяльності людини, так і виявитися результатом цілеспрямованого зовнішнього впливу, проявлятися в системі політичного мислення людини. Деструктивні зміни особистості можуть носити як оборотний, так і незворотний характер.

Робляться такі спроби класифікації форм деструктивних змін особистості: часткова деструкція структури особистості: 1) патологічна деформація особистісних потреб і мотивів, коли відзначається фрустрація базових потреб: в безпеці, в захищеності, в приналежності до соціальної групи, в прихильності, увазі й любові з боку оточуючих; змінюється зміст потреб і мотивів, їх структура; 2) деструктивні зміни характеру й темпераменту, коли сповільнюється темп психічних реакцій, знижується або зростає емоційна збудливість, посилюється інтроверсія, утруднюється комунікація, наростає ригідність, людині важко переключитися на щось нове, пристосуватися до соціальних умов, вона чинить опір будь-яким змінам. У результаті деструктивних змін порушується внутрішня злагодженість особистості, гармонія психічних властивостей, людина починає неадекватно реагувати на зовнішні фактори, відзначаються виражена нестійкість, вразливість, збудливість особистості та бурхливий прояв афектів; 3) порушення вольової регуляції поведінки, коли втрачається внутрішній самоконтроль, здатність до самодетермінації й саморегуляції діяльності, виявляється нездатність керувати своєю поведінкою; 4) формування неадекватної самооцінки і порушення міжособистісних відносин – неадекватна оцінка себе, немає прагнення до самоствердження і прояву здатності бути особистістю, неадекватне оцінювання інших. Ознаки збіднення емоційної сфери досягають значної вираженості, людина йде від реальності у світ власних переживань, у неї розвиваються черствість, егоїстичність, емоційна холодність, нерідко – жорстокість; глибокі деструктивні зміни особистості [4].

Таким чином, особистість представляє потенційну властивість людини, є своєрідною сутнісною можливістю для здійснення необмеженої дійсності. Перспективи, що розкриваються перед людиною, включають не тільки позитивні, але і негативні можливості, аж до аутодеструкції. Аутодеструкція різнопланова, вона включає не тільки тотальну форму саморуйнівної діяльності людини, але й різні форми деструктивних змін особистості. Під деструктивними змінами особистості в даній роботі розуміється патологічний процес руйнування структури особистості або окремих її елементів. При аналізі деструктивних змін особистості слід враховувати, що людина протягом свого індивідуального життя піддається змінам як по висхідній, так і по низхідній лінії. Аутодеструкції особистості можуть сприяти тривалі, інтенсивно виражені афективні переживання, несприятливі умови соціалізації індивіда, захворювання, що призводять до втрати працездатності. Деструктивні зміни особистості можуть носити як оборотний, так і незворотний характер, бути як наслідком аутодеструктивної діяльності людини, так і з'явитися результатом цілеспрямованого зовнішнього впливу. У даній роботі до основних форм деструктивних змін особистості

відносяться патологічна деформація особистісних потреб і мотивів, деструктивні зміни характеру і темпераменту, порушення вольової регуляції поведінки, формування неадекватної самооцінки і порушення міжособистісних відносин.

Висновки. Узагальнюючи аналіз підходів до класифікації форм особистісних деструкцій можна зробити висновок, що дослідники (Ю. Александровський, Л. Анциферова, Д. Брайт, Ф. Джонс, Н. Завацька, О. Конопкин, Н. Максимова, А. Меграбян, Л. Шестопалова) виокремлюють: часткові особистісні деструкції, що супроводжуються деформацією особистісних потреб і мотивів, а саме фрустрацією базових потреб в безпеці, в захищеності, в приналежності до соціальної групи, в прихильності, увазі й любові з боку оточуючих; зміною змісту потреб і мотивів, їх структури; деструкціями в характері й темпераменті з уповільненням темпу психічних реакцій, зростанням емоційної збудливості, посиленням інтроверсії, наростанням ригідності, ускладненнями комунікації та адаптації до соціальних умов; порушеннями вольової регуляції поведінки та міжособистісних відносин, формуванням неадекватної самооцінки; й глибокі особистісні деструкції зі значним інтелектуальним зниженням, порушеннями критичності особистості та іншою психопатологією. Виокремлюють також тимчасові (минуці) особистісні деструкції, з подальшим відновленням функціонування всіх структурних компонентів особистості, й прогресивні (незворотні), з наступним особистісним дефектом.

Список використаної літератури

1. Бухановский А. О. Общая психопатология / А.О. Бухановский, Ю.А. Кутявин, М. Е. Литвак. – Р. н/Д. : Феникс, 2003. – 416 с
2. Зейгарник Б. В. Очерки по психологии аномального развития личности / Б. В. Зейгарник, Б. С. Братусь. – М. : МГУ, 1980. – 312 с.
3. Коркина М.В. Психиатрия / М.В. Коркина, Н.Д. Лакосина, А.Е. Личко, И.И. Сергеев. – М. : МЕДпресс-информ 2006. – 576 с.
4. Лысак И.В. Человек-разрушитель: деструктивная деятельность человека как социокультурный феномен / И.В. Лысак. – Таганрог : Изд-во ТРТУ, 1999. – 55 с.
5. Меграбян А. Л. Личность и сознание / А.Л. Меграбян. – М. : Медицина, 1978. – 175 с.
6. Платонов К.К. Структура и развитие личности / К.К. Платонов. – М. : Наука, 1986. – 255 с.
7. Ройс Дж. Индивидуальность и плюралистические образы человеческой природы / Дж. Ройс, А. Пауэлл [пер с англ. Прокофьев К. А.] // Импакт: наука и общество. – 1985. – № 2. – С. 24 – 63.
8. Рубинштейн С.Л. Бытие и сознание / С.Л. Рубинштейн. – М. : Изд-во АН, 1957. – 328 с.
9. Соловьев В.С. Оправдание добра / В.С. Соловьев ; Отв. ред. О. А. Платонов. – М. : Алгоритм, 2012. – 656 с.
10. Столин В.В. Самосознание личности / В.В. Столин. – М. : МГУ, 1983. – 286 с.
11. Франк С. Л. Смысл жизни / С. Л. Франк. – Брюссель : Изд-во «Жизнь с Богом», 1976. – 170 с.
12. Dugas L. La dépersonnalisation / L. Dugas, F. Moutier. – Paris : F. Alcan, 1911. – 223 p.

Транслітерація

1. Buhanovskij A. O. Obshhaja psihopatologija / A.O. Buhanovskij, Ju.A. Kutjavin, M. E. Litvak. – R. n/D. : Feniks, 2003. – 416 s.
2. Zejgarnik B. V. Ocherki po psihologii anomal'nogo razvitija lichnosti / B. V. Zejgarnik, B. S. Bratus'. – M. : MGU, 1980. – 312 s.
3. Korkina M.V. Psihiatrija / M.V. Korkina, N.D. Lakosina, A.E. Lichko, I.I. Sergeev. – M. : MEDpress-inform 2006. – 576 s.
4. Lysak I.V. Chelovek-razrushitel': destruktivnaja dejatel'nost' cheloveka kak sociokul'turnyj fenomen / I.V. Lysak. – Taganrog : Izd-vo TRTU, 1999. – 55 s.
5. Megrabjan A. L. Lichnost' i soznanie / A.L. Megrabjan. – M. : Medicina, 1978. – 175 s.
6. Platonov K.K. Struktura i razvitie lichnosti / K.K. Platonov. – M. : Nauka, 1986. – 255 s.
7. Rojs Dzh. Individual'nost' i pljuralisticheskie obrazy chelovecheskoj prirody / Dzh. Rojs, A. Paujell [per s ang. Prokof'ev K. A.] // Impakt: nauka i obshhestvo. – 1985. – № 2. – S. 24 – 63.
8. Rubinshtejn S.L. Bytie i soznanie / S.L. Rubinshtej. – M. : Izd-vo AN, 1957. – 328 s.
9. Solov'ev V.S. Opravdanie dobra / V.S. Solov'ev ; Otv. red. O. A. Platonov. – M. : Algoritm, 2012. – 656 s.
10. Stolin V.V. Samosoznanie lichnosti / V.V. Stolin. – M. : MGU, 1983. – 286 s.
11. Frank S. L. Smysl zhizni / S. L. Frank. – Brjussel' : Izd-vo «Zhizn' s Bogom», 1976. – 170 s.
12. Dugas L. La dépersonnalisation / L. Dugas, F. Moutier. – Paris : F. Alcan, 1911. – 223 r.

Завацкая Н.Е., Донец О. И., Журба А.М.

Социально-психологические факторы деструктивных личностных проявлений в системе политического мышления

В статье показано, что под личностными деструкциями понимают патологический процесс разрушения структуры личности или отдельных ее элементов. Определено, что к личностным деструкциям относят такие образования психики человека, которые порождают барьеры в ее контактах с окружающими и затрудняют тем самым реализацию собственных целей. Констатируется, что к основным видам деструктивных изменений личности относятся патологическая деформация личностных потребностей и мотивов, деструктивные изменения характера и темперамента, нарушения волевой регуляции поведения, системы межличностных отношений, формирование неадекватной самооценки. Установлено, что личностные деструкции могут быть как результатом аутодеструктивной деятельности человека, так и целенаправленного внешнего воздействия, быть следствием психотравмирующих и кризисных ситуаций, проявляться в особенностях политического мышления.

Ключевые слова: личность, кризис, личностные деструкции, политическое мышление.

Zavatskaya N.E., Donets O.I., Zhurba A.M.

Socially-psychological factors destructive manifestations of personality in the system of political thought

The article shows that under the personal destructions understand the pathological process of the destruction of the structure of personality and its individual elements. It was determined that the personal destructions to include such formation of the human psyche that create barriers in its contacts with others and thus impede the realization of their goals. It was stated that the main types of

destructive personality changes are pathological deformation of personal needs and motivations, destructive changes of character and temperament, willful violation of regulation of behavior, the system of interpersonal relations, the formation of an inadequate self-esteem. It was found that personal destruction can be self-destructive as a result of human activities, and targeted external influence, be the result of stressful and crisis situations, manifested in the peculiarities of political thought.

Key words: *personality, crisis, personality destructions, political thinking.*

Завацька Наталія Євгенівна – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри соціальної та практичної психології Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, м. Северодонецьк;

Донець Олеся Іванівна – кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри психології Луганського національного університету імені Тараса Шевченка МОН України;

Журба Анатолій Миколайович – здобувач кафедри соціальної та практичної психології Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, м. Северодонецьк.

УДК 316.62:378

Завацька Н.Є., Сербін Ю.В.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ ДО НАВЧАННЯ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

В статті проведено теоретико-методологічний аналіз підходів до проблеми адаптації студентів до навчання у вищих навчальних закладах. Показано, що адаптація студентів до навчання у вищих навчальних закладах – це соціально-психологічний процес встановлення взаємодії особистості та групи, який забезпечує продуктивне виконання провідної діяльності, задоволення основних соціогенних потреб, відповідність рольовим очікуванням референтної групи, переживання стану самоствердження й вираження своїх здібностей. Джерел – 24.

Ключові слова: *студенти, адаптація, вищий навчальний заклад, соціально-психологічні умови адаптації студентів до навчання.*

Постановка проблеми. Сучасний стан розвитку суспільства, який проходить в складних і суперечливих умовах економічної та соціально-політичної нестабільності, підвищує вимоги до мобілізації емоційних, когнітивних, поведінкових ресурсів молоді людини, її постійної готовності до вирішення складних життєвих проблем. Особливої уваги потребує студентська молодь, порушення процесу адаптації якої спотворює її гармонійний особистісний і професійний розвиток, можливість успішної самореалізації, здатність до досягнення всього різноманіття навколишнього світу та культури. За таких умов підвищення адаптивного потенціалу студентства – одне з найважливіших завдань системи освіти і, зокрема, вищих навчальних закладів гуманітарного профілю.

Зміна парадигми освіти від традиційної до суб'єкторієнтованої висуває перед освітніми установами проблему вдосконалення підготовки студентів, становлення їх як висококультурних, компетентних, мобільних, конкурентоспроможних майбутніх фахівців. Натомість у багатьох